

Moters pasaulis Juditos Vaičiūnaitės kūryboje

Woman's World in the Creation of Judita Vaičiūnaitė

Virginija ŠLEKIENĖ

*Vilniaus pedagoginis universitetas
Lietuvių literatūros katedra
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
balseviciute.v@gmail.com*

Santrauka

Straipsnyje analizuojamos moteriškosios tapatybės paieškos Juditos Vaičiūnaitės kūryboje. Moters pasaulis jos eilėraščiuose atsiskleidžia daugeliu aspektų. Moteriškoje pasaulėvokoje svarbią vietą užima amžiaus kaita ir jos teikiamos patirtys. Iš visų gyvenimo tarpsnių Vaičiūnaitės kūryboje labiausiai reflektuojama vaikystė, sukurta ryški vaikystės kaip prarastojo rojaus vizija. Taip pat jos kūryboje išgyvenami ir likimo duoti ar pačios priimti vaidmenys – dukters, sesers, motinos, mylimosios.

Apsibrėžtos ir savosios būties ribos: kūryba ir meilė traktuojamos kaip svarbiausios savęs įprasminimo galimybės. Vaičiūnaitės kūryboje yra svarbios literatūrinės kaukės. Mitologinės, istorinės ir kultūrinės kaukės padeda įveikti ribotą asmeninę patirtį, atveria aistrų, dramų, saviraiškos galimybių pasaulį, praplėsdamos moteriškumo sampratą.

Esminiai žodžiai: *moters pasaulis, vaikystė kaip prarastasis rojus, literatūrinės kaukės.*

Summary

The article deals with the quest for female identity in the writings of Judita Vaičiūnaitė. It is highlighted that the woman's world in J. Vaičiūnaitė's poems unfolds in different aspects. The change of one's age and experience provided by it occupy an important place in the female world outlook. Speaking about stages of life childhood is reflected utmost in J. Vaičiūnaitė's writings, where the author creates the vision of childhood as the lost paradise. The roles either given by fate or adapted by herself (those of daughter, sister, mother and beloved one) are experienced in her writings as well. The limits of

her existence are also defined, when creation and love are treated as the most important possibilities of giving a sense to oneself. The problem of literary masks is very important in J. Vaičiūnaitė's writings. Mythological, historical and cultural masks help to overcome limited personal experience, reveal the world of passion, drama, possibilities of self-expression. It expands understanding of femininity in the poetess's writings.

Key words: *woman's world, childhood as lost paradise, literary masks.*

Juditos Vaičiūnaitės kūryboje atsiskleidžia visi žmogaus gyvenimo tarpsniai: vaikystė, jaunystė, brandos metai, išėjimo nuojaute paskutiniame rinkinyje *Debesų arka* (2000). Ryškėja visi galimi pagrindiniai moteriškieji vaidmenys – dukters, mo-

tinės, sesers, mylimosios. Be šių, pagrindinių, yra ir kiti – priimti, pasirinkti. Poetė yra kalbėjusi apie savo neįgyvendintus pavidalus, kaukes – mitologines, istorines, kultūrines. Jų visuma padeda aprėpti moters būties peripetijas, liudija žmogaus buvimą.

Šiame straipsnyje analizuojamos moteriškosios tapatybės paieškos Vaičiūnaitės kūryboje, siekiama atskleisti svarbiausius jos aspektus.

Iš visų gyvenimo tarpsnių Vaičiūnaitės kūryboje labiausiai reflektuojamas vaikystės laikas. Ir eilėraščiuose, ir eseistikos knygoje *Vaikystės veidrody* (1996) sukurta ryški vaikystės kaip prarastojo rojaus vizija, daug autentiškų buities detalių ir itin autobiografiška atmosfera¹. Poetė ypač dėmesinga vaikystės pabaigai, moteriškojo pasaulio prabudimui, kuris yra įvardintas „Džiuljetos amžiumi“ ir nuolat palydimas Aleksandro Puškino romano *Eugenijus Oneginas* intertekstu („Tatjanos / širdis ima tvinkčiot many“ – Vaičiūnaitė, 1977, 10). Subjektui svarbus jaunystės atradimas, tas trumpas mergautinis laikas prieš moters lemtį:

*tai tuos kaštoninius
nuo saulės plaukus supinu į kasą,
tai, profiliu primindama Pikasą,
dingstu laike – toj spindinčioj karštoj
mergautinio dangaus giedrystėj...*

Eil. „Prie lango“ (Vaičiūnaitė, 1984, 63)

Autobiografiškumas, toks stiprus vaikystės patirtį reflektuojančioje lyrikoje, pastebimai silpnėja. Bet vaikystės „tekstas“ semantiškai labai aktyvus, pasisklidęs daugelyje rinkinių, prie jo nuolat sugrįžtama. Sakysim, motinos ir sesers mirtys aktualizuoja namų ir vaikystės temą, ir tie konkretūs įvykiai skverbiasi į tekstus. Motinos atminčiai yra skirtas ciklas „Rugiągėlių tylą“ (Vaičiūnaitė, 1974, 222–227). Seserystės tema skaudžiai suskambo seseriai mirus, vėl pažerdama atskirus bendros vaikystės epizodus: „Kai mažos mudvi žaidėm / saulėtam erdviame vaikystės kambarį, / kai skaitėm apie Paryžių...“ (Vaičiūnaitė, 1998, 50). Vėl prisimenamas šeimos – pačių artimiausių – ratas, gyvųjų ir mirusiųjų ryšiai: artėjant sesers išėjimui, girdėti „tėvo ir motinos balsas iš sapno. / Jie gedi...“ (Vaičiūnaitė, 1995, 13), tiesiog paliudijama – „mūsų motina žemėje. Žemėje ir tu, šviesiaplauke sesuo...“ (Vaičiūnaitė, 1998, 57). Rinkinyje *Žemynos vainikai* (1995) įdėtas ciklas Dalios atminimui „In memoriam“. Seserystės tema ten skamba skaudžiausia – netekties – gaida. Seserų artimumas atskleistas dviejų ievų, žydinčių prie kapinyno, vaizdu, kuris liudija buvimą sykiu ir gyvenime, ir mirtyje. Motinystė Juditos Vaičiūnaitės kūryboje nėra ryškiai akcentuota, bet jos patirtis ryškėja keliuose itin autobiografiškuose eilėraščiuose, kuriuose atsiskleidžia jautrumas žmogaus

gimimui, jo kūdikystei (ciklai „Raudonas pagalvis“ ir „Baltos oktavos“ – Vaičiūnaitė, 1966).

Galima apibendrinti, kad subjektui gyvenimo skirti ar pačios prisiimti vaidmenys suvokiami kaip svarbūs, esminiai, bet iki galo neužpildantys jo egzistencijos, todėl ieškoma dar kitų savęs atskleidimo galimybių, reflektuojamas moters buvimas gyvenimo tėkmėje, kintančioje ir keičiančioje kasdienybėje.

Kasdienybės valdos

Nerūpestingumo, savotiško bastūniškumo nuotaikos juntamos poetės jaunystės metų lyrikoje. Subjektą traukia kelias, vilioja kelionė, žavi „saulėtas taboras“ – „be išaušusios šiltos dienos, / į kelią nieko neimu“ (Vaičiūnaitė, 1964, 14). Vėliau reflektuojamas žmogaus buvimas kasdienybėje ir savojo gyvenimo tėkmėje.

Buities ribos nuolat apibrėžiamos, juntamos. Akcentuojamas buities skurdumas, nyki kasdienybės valda (Vaičiūnaitė, 1984, 34), kamuoja karštis, nemiga ir minios maišatis („Mane kankina karštis ir sausra, ir nemiga...“ – Vaičiūnaitė, 1966, 9). Kartais gąsdina tylą: „Bijau tylos – ji įplaukia lyg juodos plokščios žuvis, / lyg vieniši įnešami karstai – į kambarį“ (Vaičiūnaitė, 1966, 10). Bet kartu kasdienybė teikia tikrumo jausmą, gyvenimo džiaugsmą gali sugrąžinti puodelyje garuojanti kava, gerai pažįstamų daiktų apsuptis – „ranka tarsi strykas / lyti daiktus, / ir sielvartas iš kasdienybės / išvingiuoja giesmę“ (Vaičiūnaitė, 1984, 106). Buitis ritualizuojama – tokie maži kasdienybės ritualai yra arbatos ar kavos gėrimas, pusryčiai, artimo žmogaus vizitas ar tiesiog sugrįžimas iš miesto į asmeninę erdvę. Kasdienybės valdos ne visada būna nykios... Jose patiriamas išsipildymas, kone buities euforija. Kasdienybės išgyvenimo spektras Vaičiūnaitės kūryboje itin platus, niuansuotas. Sukurta laukimo, vienišumo, prisiminimų, retų susitikimų atmosfera. Ji ir dominuoja daugelyje poetės rinkinių.

Iš tamsiųjų būties aspektų labiausiai kankinanti yra nemiga. Yra keli eilėraščiai tuo pačiu pavadinimu – „Nemiga“ – iš skirtingų kūrybos periodų. Ypač dažni nemigos motyvai rinkinyje *Smuikas* (1984). Minimi juodžiausi nemigos rūdynai (Vaičiūnaitė, 1980, 240), nemigos fatamorganos (Vaičiūnaitė, 1974, 69), „sielvarto striptizas, nemigos erdvė“ (Vaičiūnaitė, 1980, 33). Širdgėla – itin dažnai įvardijama būseną. Nemigos metu regimi nerealūs vaizdiniai, rugėjo pilnatis nutviekti (Vaičiūnaitė, 1984, 29), ji dažnai leidžia išvysti švintančio miesto kontūrus. Nemiga kankina ir snieguotom žiemos naktimis, ir per vasaros karštį. Bet bemiegės naktys yra kūrybos laikas, kankinantis ir būtiną: „Dar išgirsti man leisk / šitą nemigos giedantį

¹ Apie tai jau rašyta: Balsevičiūtė-Šlekienė V., 2008, Vaikystė Juditos Vaičiūnaitės kūryboje. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. Mokslo darbai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 81–87.

strazdą [...] / dar man neatimk / šito nemigos aukšto pasaulio“ (Vaičiūnaitė, 1984, 9). Nemiga pažadina atmintį, išprovokuoja pasąmonės galias („iš pasąmonės / gražinu tau vasarnamio tylą“ – Vaičiūnaitė, 1977, 55), atveria sapnų erdvę, kuri poetės kūryboje gana dažna: „net sapnuose eini prie gėlo užmiršto vandens“ (Vaičiūnaitė, 1977, 12); „dar pro sapną ieškau / to vienkiemio...“ (Vaičiūnaitė, 1985, 310).

Subjekto jutimai aštrūs, dirglūs – aplinka suvokiama nervais. Tokios būsenos yra nuolatinės: „Ligi baltumo įkaitinti nervai / (mes tyliai pamišom)“ (Vaičiūnaitė, 1968, 49); „tik tas į nervus įsigėręs / fabrikų ir saulės miesto triukšmas“ (Vaičiūnaitė, 1968, 75); „mažytę jo erdvę / virpančiais nervais jaučiu“ (Vaičiūnaitė, 1987, 46); „dar jas nervais jaučiu lyg šedevrą“ (Vaičiūnaitė, 1987, 16); „nervais atlaikius komizmą ir tragiką“ (Vaičiūnaitė, 1977, 28). Depresinių būsenų Vaičiūnaitės poezijoje daug, jas bandoma įveikti.

Moteriškajam buvimui atskleisti svarbus savasis kūnas ir drabužiai. Keliuose tekstuose pateikiamas lyrinio subjekto portretas: graži ir griežta, juoda skara, juodi antakiai, spindinčios žemažiūrės akys (Vaičiūnaitė, 1977, 27). Tos žemažiūrės akys pasikartoja keletą kartų, akcentuojama kiek drovi, kukli, į save koncentruota laikysena. Nemiga dar paryškina akis: „O čia mano akys – išryškintos nemigos ir išraiškingos“ (Vaičiūnaitė, 1977, 56). Akys dar būna ir trumparegės, vaikiškos, bet jos godžios išpūdžių, atviros pasauliui, kai siekiama „Sugerti suodinus rūkus ir sniego šviesą / Į trumpareges vaikiškas akis“ (Vaičiūnaitė, 1962, 70). Literatūriniam autoportretui svarbūs ir virpantys antakiai: „lyg sklandančių kregždžių sparnai / virpėjo mano tamsūs antakiai“ (Vaičiūnaitė, 1987, 17).

Gana dažnai minimi drabužiai siejami su subjekto būsenomis, su atmintimi. Svarbiausi drabužiai yra suknelė, skara, minimas paltas. Itin mėgstami juodi drabužiai; jais, atrodo, akcentuojama askezė, kasdieniškas, santūri ir elegantiška laikysena. Drabužiai gali būti blankūs ir dėvėti: „aplytais ir blankiais drabužiais, užsigobus juodą skarą, / aš įeinu į nerealų trumpalaikį kadrą“ (Vaičiūnaitė, 1966, 24). Drabužiai saugo – nuo šalčio, ir ne tik („Supuosi į juodą pūkuotą, nublukusį šaliką“ (Vaičiūnaitė, 1968, 35). Vaičiūnaitės poezijoje yra palto-kevalo vaizdinys; jis saugo, o kartu padeda pajusti savo kūną („palto kevale nuo suominio ir saulės dega kūnas“ (Vaičiūnaitė, 1964, 22). Padėvėti drabužiai paženklinti senumo, tai liudija juos ilgą laiką buvus su žmogumi, todėl jie neturi jokių neigiamų konotacijų.

Dažniausiai drabužiai siejami su subjekto patirtomis būsenomis („Ir kvepia rankos kriaušėm ir krakmolu, / Ir ilgesiu gelsva suknelė šlama“ – Vaičiūnaitė, 1964, 33) ar jų įveikimu: „skausmą lyg ankštą juodą suknelę

nuplėšiu“ (Vaičiūnaitė, 1977, 13); „Nežinau, kaip numaldyti nerimą, / vėsus šlapdribos kvapą vilnonėj suknelėj“ (Vaičiūnaitė, 1995, 71). Juodi rūbai svarbūs erotinėse fantazijose: „Ir numečiau ant sraigčių juodus marškinius. / Ir atsibudome laimingi ir užmaršūs“ (Vaičiūnaitė, 1971, 71). Plevenantys rūbai – moteriško patrauklumo ženklas, viliojimo galimybė – „juoda skara suplevenus“ (Vaičiūnaitė, 1987, 40).

Drabužiai gali būti interjero, savo, moteriško, detalė: „ant krėslo numesta / raudona didelė skara, / vilnoniai jos kutai / šilti ir švelnūs lyg dukters plaukai“ (Vaičiūnaitė, 1987, 25). Jais atliekami paslaptingi, beveik mistiniai ritualai: „Sudeginau juodąją skraistę – / nakčia už šešėlių ažūrinių“ (Vaičiūnaitė, 1984, 94); „kai naktį išardžiau viduramžišką suknią“ (Vaičiūnaitė, 1985, 97).

Svarbiausios būties patirtys

Juditos Vaičiūnaitės kūryboje meilė ir kūryba – du būdai, kuriais būnama pasaulyje, dvi saviraiškos galimybės, du svarbiausieji siužetai, plėtojami nuo pirmųjų rinkinių iki kūrybos pabaigos.

Meilės tema atsiranda jau pirmuosiuose poetės rinkiniuose. Jaunystės eilėraščiuose meilė – dar draugystei labai artimas jausmas, kai norima „prie broliško peties“ prisiglaust. Meilės troškimas atrodo kaip stebuklas, keičiantis subjekto pasaulį: „Aš laikiu didelio stebuklo, / ir nuo savęs, nuo vakarykščios, / veltui mėginu atprasti“ (Vaičiūnaitė, 1964, 32). Iš jaunystės metų meilės poezijos stipriausias ciklas „Tą perregimą vakarą“ (rink. *Kaip žalias vynas*, 1962). Vėlesnėje lyrikoje meilės traktuotė keičiasi. Eilėraščiuose ryškėja ir meilės jausmo analizė, ir jausmo istorija. Yra bent dvi tokios „istorijos“. Pirmoji atskleista rinkiniuose *Vėtrungės* (1966), *Po šiaurės herbais* (1968), *Neužmirštuolių mėnesį* (1977). Antroji ryškėja tolimesnėje kūryboje – rinkiniuose *Smuikas* (1984), *Šešėlių laikrodys* (1990). *Smuike* itin stiprūs meilės tematikos eilėraščiai „Obuolys“, „Pokalbis“, „Aukšinis pilnaties žiedas“ ir kt. Rinkinyje *Šaligatvio pienės* (1980) išsiskiria eilėraščiai „Kristalas“, „Dviesė“.

Gana niuansuotoje Vaičiūnaitės meilės sampratoje ryškus aistros akcentas. Aistros analizė – bene atviresniausia lietuvių lyrikoje, bent jau eilėraščių parašymo metu. Tokios tematikos eilėraščiuose kūnas yra pagrindinis subjektas – „nenumaldomas, neklystantis prakeiktas kūno balsas“, girdimos jo teisės: „Dar virpa kūnų kamuoliai, / paklusę pojūčių aštrumui“ (Vaičiūnaitė, 1971, 78); „Liejas į vieną augantį – / tavo ir mano pulsai“ (Vaičiūnaitė, 1968, 42); „Dar tu many. Dar oda jaučiu tavo burną. / Apie tave dar kalbama, kliejama, buriama. / Jaučiu dar tavo pulsą“

(Vaičiūnaitė, 1968, 39); „nes glamonė dabar tik laukiniai liepsnos liežuviai, / tik šurpi palaiminga gėla, beprotybės karštis, / ir vis auga tamsoj ta ugnis...“ (Vaičiūnaitė, 1990, 70). Išryškinta naktų beprotybė ir dienų džiaugsmas: „Naktimis mes tarsi arka – apkabiniu suaugę. / Dienomis – / laukinė, vieniša ir dūstanti nuo džiaugsmo gyvenu“ (Vaičiūnaitė, 1971, 41). Atsiskleidžia subjekto baimė prarasti mylimąjį, nors trumpam – „ir bijom atgniaužti rankas, kai užmiegame dviese“ (Vaičiūnaitė, 1966, 26).

Aistroje akcentuojamas lemtiškumas, artimas praeiksmui, ir atskalūniškumas – drąsa pažeisti tai, kas uždrausta, nutolti nuo įprastinių normų. Tai ypač akivaizdu eilėraštyje „Asiūkliai“ (Vaičiūnaitė, 1974, 40). Ir kaip gyvenimo dovana – būties tikrumas, atsivėrusi prasmė – pasaulio pilnatvės pajautimas, nušvitusi kasdienybė, jos „pilnavidurės valandos“. Eilėraščiuose, kur pasakojama meilės „istorija“, akcentuota jos pabaiga, ryškus trumpumas, netektys, išsiskyrimas. Praradimas artimo žmogaus ir paties jausmo. Vytautas Kubilius yra pavadinęs Vaičiūnaitę mylinčio moteriškumo poete, patvirtindamas šios emocijos stiprumą ir visuotinumą, siejantį subjektą su pasauliu: „Pilnatvės jausena – tai laimingos meilės jausena, kylanti į ekstazę, kur ant visų daiktų krinta įstabios šviesos ruožas ir iš jų gelmės veržiasi giedanti harmonija [...] J. Vaičiūnaitė atgaivino romantinį meilės – aukščiausios vertybės ir gyvenimo prasmės – išgyvenimą“ (Kubilius, 1984, 163). Aistros atmosfera poetės kūryboje transformuojama į kūrybos aistrą, į aistrą gyvenimui apskritai.

Aistros semantika dominuoja cikle „Juodas ašotis“ (rink. *Neužmirštuolių mėnesį*, 1977). Įtampą jame kuria nuolatinė juodos ir raudonos spalvos opozicija. Raudona spalva Vaičiūnaitės poezijoje reiškia didžiausią emocinę įtampą, kraštutines emocines būsenas, paprastai euforines („Likai man ta pati, kuri sapnuodavosi rūmuose – / raudona ir karšta dosni šviesa“ – Vaičiūnaitė, 1985, 263), laimę ir džiaugsmą („Ir džiaugsmą – purpurinę vilną / verpia mano motina“ – Vaičiūnaitė, 1985, 283).

Meilės tematikos eilėraščiuose itin svarbi kūno kalba. Jaučiamas didelis kontakto troškimas, siekimas prisiglausti, glostyti, liesti – artimą žmogų ar su juo susijusius daiktus. Dažnai minimos rankos, norima pasislėpti delnuose, paslėpti juose savo veidą ar bent akis: „šypsai, / akis paslėpus / į sausus ir karštus tavo delnus“ (Vaičiūnaitė, 1966, 69); „[...] tarp neregimų delnų sugniaužti mano smilkiniai“ (Vaičiūnaitė, 1971, 104). Trokštama būti glostomai: „Trokštu nakčia tavo giedančių pirštų, / trokštu oro iš tavo lūpų ir šnervių“ (Vaičiūnaitė, 1984, 74). Kartais erotiškumas itin subtilus, beveik be fizinio kontakto, kai svarbiomis

tampa akių ir širdies figūros: „Bet šviesai, iš tavo akių atplūstančiai, / neleisiu pro širdį praeiti. / apakins“ (Vaičiūnaitė, 1977, 52). Kūno kalbai priklausytų ir subjekto juokas:

(lyg lietus ten dar nuvarva stogo skarda
sidabrinis jaunatviškas juokas,
mano juokas, prišaukęs tave,
mano tolimas triumfas, per klaidą išburtas).
Eil. „Skalbyklos“ (Vaičiūnaitė, 1980, 15)

Vienas iš pačių stipriausių meilės tematikos eilėraščių „Pokalbis“ – iš gyvenimo vidurdienio poezijos. Jame dominuoja visai kitokia vaizdų faktūra – subtilioji plastika – muzikos ir gaudulio, šviesos ir liūdesio jungtys. Emocija skaidri ir trapi lyg virpanti auksinė rugpjūčio šviesa.

Kūryba Vaičiūnaitės lyrikoje yra suvokiama kaip savosios būties pagrindas, dažnai esminis. Jos refleksija, savęs kaip kuriančio žmogaus suvokimas ryškėja nuo pat kūrybinio kelio pradžios. Dažnai ji atsiskleidžia eilėraštyje kaip svarbiausia būseną arba troškimas. Ilgaus kūrybos dešimtmečiais keitėsi Vaičiūnaitės kūrybos samprata, kuriančioji savimonė atsiskleidavo vis skirtingais aspektais.

Kūrybos pradžioje, rinkinyje *Per saulėtą gaublį* (1964), akcentuoti šviesieji kūrybos momentai:

Tu kaip vargonai, kaip varpai,
kaip saulėtas raudonas varis,
kurio rūda kažkur – dar nerastoj linksmoj žvaigždėj...
Į vėjų pilnas pakeles,
į prietamą išvarius,
Tu su manim –
kaip su ugnim
žaidei.
Ateik dabar, ateik.
Tų ašmenų aš neatremsiu,
ir gyslos prasivers
raudonais saulėtais kriokliais...
Ir būsiu kaip ir tu –
pilna aistros, spindėjimo ir trenksmo,
ir lūpos tavo giesmei prasiskleis.

Eil. „Poezijai“ (Vaičiūnaitė, 1964, 48)

Eilėraštyje sutelktos svarbiausios kūrybos metaforos – varpai, vargonai, varis, ugnis, atvertos gyslos... Atvirų erdvių poetizavimas, uždarojo įveikimas – daugelio eilėraščių akcentas: „suplėšyti popieriai mėtosi tarsi skeveldros, / kai kambario kevalas trūksta nuo gimstančių žodžių“, kartu siekiama ryšių su gamtos pasauliu, norima, kad „strofos [...] kaip indai supiltų

sau vasaros dangų geltoną...“ (Vaičiūnaitė, 1966, 8). Kūryba susijusi su apsvaigimo būseną: „žalio vyno“ metafora – iš tų metų kūrybos („Ir bus eilėraščiai – kaip neregėtas šulinys, / Kur žalias vynas, / žalias vynas / teška“ – Vaičiūnaitė, 1962, 76). Ta kūrybos euforija siejama su pavasariu, su savo jaunystės pajutimu, su noru visa versti kūryba: „Aplyti suoliukai skvere, eilėraščiai dūmuose bus. / Išgersiu degantį stiklą – ir vyno, ir džiaugsmo perpūs...“ (Vaičiūnaitė, 1962, 35). Kiek vėliau Vaičiūnaitės eilėraščiuose atsiranda „klajoklės saulės“ metafora – kūryba traktuojama kaip iššūkis ar maištas prieš tvarkingą miesčionišką pasaulį. Pirmosios rinktinės *Klajoklė saulė* (1974) naujuose eilėraščiuose itin juntamas savo kūrybos išskirtinumas, atmetama tai, kas svetima, kas „ne mano eilėraščių balsas“ (Vaičiūnaitė, 1974, 117). Sakralumo matmuo taip pat nuolat pasirodo kūrybos sampratoje: „skamba sakiniai lyg giesmės“ (Vaičiūnaitė, 1977, 40).

Kūrybinio kelio viduryje daugelyje eilėraščių susipina svarbiausios Juditos Vaičiūnaitės temos – miesto, meilės, kūrybos. Eilėraščiuose atsiskleidžia pats kūrybos procesas, aiškėja, kaip kasdienybėje veriasi kūrybos galimybės. Daugelyje eilėraščių minima ta pati kambario erdvė ir pažįstamų daiktų apsuptis.

Senamiesčio butuose dega koklinės krosnys.

Kosminis – lango peizažas.

Gieda raudonos sniegenos.

Snieginas, pilnas dangaus tavo skveras.

Anglinio juodumo

dūminiai tavo eilėraščiai –

kloduos ugnis suspingsi.

Davei neužšąlantį baltą vyną,

juodą poezijos spindesį.

Per pūgą nešuos

tą metaforą, miesto ir meilės baroką.

(Atlantai atlaiko pečiais apdaužytą balkoną.)

Eil. „Senamiesčio butuose dega koklinės krosnys...“ (Vaičiūnaitė, 1985, 246)

Buitiška eilėraščio pradžia – senamiesčio butuose dega koklinės krosnys, dega jaukia senoviška šiluma, kuri turėtų kontrastuoti su žiemos šalčiu, snieginu skveru ir pūga. Ugnies motyvas iškyla tolimesniame tekste, jau tapęs kūrybos metafora: „kloduos ugnis suspingsi“. Staigiai ir neįprastai pasikeičia erdvė antroje eilutėje – „Kosminis lango peizažas“. Tokiais pat kontrastais paremtas tolimesnis tekstas, juos akcentuoja spalvų gama – raudona, balta ir juoda. Būtent šiame eilėraštyje randama ypač svarbi kūrybos asociacija – neužšąlantis baltas vynas, juodas spindesys.

Ir būtent čia susijungia trys svarbiausios Vaičiūnaitės lyrikos temos: „Per pūgą nešuos / tą metaforą, miesto ir meilės baroką“. Uždara kambario erdvė neučia tampa miesto erdve; esama erozijos ženklų, bet prieš juos atsilaikoma – tai liudija paskutinė eilutė („Atlantai atlaiko pečiais apdaužytą balkoną“).

Vaičiūnaitė yra parašiusi nemažai eilėraščių, kuriuose kūrybos procesas atsiveria kaip ilgas ir kantrinis, susijęs su nemiga („mano žodi – nemigos aityvė“ – Vaičiūnaitė, 1980, 20), su depresinių būsenų sunkumu. Kūrybos kaip kančios dažniausia metafora – eilėraščiai-erškėčiai: „Erškėčiais – eilėraščiais / apraizgysiu tau širdį – / tezeidžia dygus laukinis vainikas“ (Vaičiūnaitė, 1985, 36); „Nuo eilėraščių, / nuo erškėtrožių, / sudžiovintų birželio knygos, / dvelkia vakaro saule“ (Vaičiūnaitė, 1977, 55). Raudonos spalvos asociacija prijungia kraują: „Ir aš į vandenį įlieju baltą vašką, / o į eilėraščių – raudoną karštligišką kraują...“ (Vaičiūnaitė, 1990, 74).

Paskutiniame poetės rinkinyje *Debesų arka* (2000) kūryba traktuojama kaip bene vienintelė, galinti būti įprasminanti ir ją sutelkti, kaip vienintelis būties nušviesėjimas. Padidėjęs dėmesys kūrybai susijęs su artėjančios senatvės ir ypač mirties nuojautomis: „bandau vėl rašyti, vėl baltą lyg snieginą / popieriaus lapą imu, / bet šviečiantis lapas vis tuščias“ (Vaičiūnaitė, 2000, 106). Paskutinio *Debesų arkos* eilėraščio fragmentas: „skaidu ant širdies / tarsi laumžirgis būtų nutūpęs [...] nelieka eilėraščių / temdančių šviesą minčių“ (Vaičiūnaitė, 2000, 119).

Kaukės

Poetė yra kalbėjusi apie savojo „aš“ neįgyvendintus pavidalus, apie kaukes (Vaičiūnaitė, 1971a, 6). Pastanga įsijausti į tuos pavidalus, kuriuos pateikia mitas, kultūros ar literatūros istorija – nuolatinė, pastebima beveik nuo pat kūrybos pradžios.

Anot Michailo Bachtino, kaukė yra vienas iš sudėtingiausių kultūros reiškinių apskritai. Ji negali būti paaiškinta kuria nors viena sąvoka, vienu turiniu, vienu motyvu. Svarbiausias kaukės bruožas – uždengti perėjimų, ribų, metamorfozių, mąstymui nepaklūstančių paslapčių atsivėrimą (Бахтин, 1994, 460).

Kas ir kodėl pasirenkama iš gausaus kultūrinio paveldo?

Visų pirma – mitai, sudarantys literatūros branduolį. Anot Eugenijaus Ališankos, „reikšminga *sacrum* patyrimo vieta [...] mitas yra archetipo išsikūnijimas sąmonėje, per jį kosminės energijos liejasi į žmogaus kultūrinę veiklą [...]. Mitai [...] tradiciškai suteikia žmoniškajam gyvenimui prasmę ir vertę, sieja žmogų su *sacrum*“ (Ališanka, 1998, 14–15).

Poetės dėmesys mito struktūroms, kaip pačioms universaliausioms, išryškėjo pirmajame jos kūrybos dešimtmetyje. Visų pirma – lietuvių mitologijai. Mitologinių motyvų atsiranda jau rinkinyje *Vėtrungės* (eil. „Drebulė“, „Gintaras“). Beveik tuo pačiu metu buvo parašyti ciklai „Pirmykštė ugnis“ ir „Senoviniai raštaženkliai“, praskleidžiantys daugiausia senųjų laikų moters pasaulį. Cikle „Pirmykštė ugnis“ pagoniškieji dievai atlieka savo pagrindines funkcijas, o ryškesnės tarp jų moteriškosios dievybės ikūnija svarbiausias aistras ir būsenas: geismo (Žvėrinė), tyrumo, jaunystės (Aušrinė).

Prie lietuvių mitologijos grįžtama jau kūrybos pabaigoje, ir santykis su pagoniškėmis dievybėmis čia gilesnis ir prasmingesnis. Rinkinyje *Šešėlių laikrodis* vardijami senoviniai planetų pavadinimai – Vaivora, Aušrinė Vakarinė, Žiezdrė, Indrāja, Sėlija... *Debesų arkoje* minima Žvorūna, „sparnuotoji sielų vedlė, sauganti kosminį medį“ (Vaičiūnaitė, 2000, 77), Medaina, Žemyna, Nefelė, „debesų pilkoji deivė“ (Vaičiūnaitė, 2000, 102). Vyriškiems dievams, apskritai vyrų pasauliui, poetės kūryboje skirta nedaug dėmesio – taip yra ir mitų parafrazėse.

Palyginti ankstyvas dėmesys ir graikų mitams. Rinkinyje *Vėtrungės* įdėti ciklai „Orfėjas ir Euridikė“, „Keturi portretai“. Rinkinyje *Šaligatvio pienės* – ciklai „Mano mūzos“ bei „Laikrodis Kirkės bokšte“. Rinkinyje *Žiemos lietus* minimos Psichėja, Persefonė, Diana, yra ir Nikė, Driadė, Flora. *Žemynos vainikuose*, tarsi pratęsiant „Keturių portretų“ tematiką, vėl grįžtama prie Homero kūrybos parafrazių, prie *Iliados* moterų – Deidamėjos, Ifigenijos, Briseidės, Pentesilėjos, Poliksenės. Antika Vaičiūnaitės poezijoje visados buvo rūstus didelių aistrų pasaulis, kuriame valdo likimas, kurio neišvengsi (eil. „Deidamėja“), kur paklūstama stipriesiems (eil. „Briseidė“), kur mylima ir aukojama, kur dega gedulo laužai, praryjantys mylinčiuosius (eil. „Poliksenė“). Laužų liepsnos ir jūros bangos – pagrindinės veiksmo dekoracijos. Mitologinius siužetus kartais siekiama modernizuoti, susieti su savo meto įvykiais. Ypač tai galima pajusti skaitant „Orfėją ir Euridikę“. Minima persauta demokratijos vėliava liudija, kad ciklas parašytas po prezidento Johno F. Kennedy nužudymo, septinto dešimtmečio pradžioje. Euridikė – vitrinės manekenė, Orfėjas – gatvės muzikantas, o Amerikos didmiestis primena pragaro devintą ratą. Rinkinį *Vėtrungės* recenzavusi Irena Kostkevičiūtė pažymėjo, kas antikinės tematikos ciklai pasižymi dėmesiu etinėms vertybėms: „[...] su didele poetine jėga vidinė moralinio išgyvenimo tikrovė atsiskleidžia „Orfėjų ir Euridikę“, „Keturiuose portretuose“. Antikiniai motyvai suskamba stipria dabarties gaida. Poetė sukuria keturias poetiškai sutaurintas meilės jausmo

būsenas, nugrynintus žmogiško grožio ir moteriškumo simbolius“ (Kostkevičiūtė, 1966, 6).

Ciklas „Mano mūzos“, anot Elenos Baliutytės, remiasi išankstine struktūra (Baliutytė, 1981, 7), bet jis patrauklus savitomis ir laisvomis metamorfozėmis: istorijos mūza Klio – maža pajūryje žaidžianti mergaitė, statanti „smėlio pilis ir mažus graudingus piliakalnius“ (Vaičiūnaitė, 1985, 286), prie gaublio budi Uranija, naktį šoka Terpsichorė, o Erata dainuoja iš užmiršto stoty tranzistoriaus... Pasaulis pabrėžtinai kasdieniškas, susvetimėjęs, priešiškas, kartais žiaurus („sužvėrėjusiuos miestuos, kur paauglį / užmuša gatvėj“ (Vaičiūnaitė, 1985, 209). Menus globojančios mūzos budi, saugo žmogiškumą, siekia, „Kad tik nepranyktų erdvė širdyje“ (Vaičiūnaitė, 1985, 281), būna vedlėmis „kokio nors troleibuso spūsty per kaitrą“ (Vaičiūnaitė, 1985, 290). Galima pajusti, kad *sacrum* sferos įsiterpimas į kasdienybę – programinė poetės nuostata.

Poetė yra parašiusi keturias vienaveiksmes pjeses: „Kasandra“ (1967), „Apsiaustis“ (1968), „Pavasario fleita“ (1972) ir „Dialogai su Emilija“ (1978). Tų vienaveiksmių pjesių rinkinyje *Pavasario fleita* vėlgi svarbesnės yra moterų figūros. Vyrų pasaulis dominuoja tik „Apsiaustyje“, ši pjesė skirta fašizmo aukų atminimui. Pirmose trijose pjesėse pastebimas didžiulis dėmesys graikų mitams (nuolat cituojami tekstai iš *Iliados*, Ovidijaus *Metamorfozių*), pateikiama jų šiuolaikinė interpretacija. Erdvė pabrėžtinai konstruojama, todėl veiksmo vieta tampa kavinė, pavadinta „Troja“, plokštelių parduotuvė, grimavimo kambarys ar baras. Kasandra, „juodu megztiniu, labai kasdieniška“ (Vaičiūnaitė, 1980a, 7), yra „getų kastos“ sušaudyto antikvaro dukra, visur jaučianti nematomą gestapą. Pjesėse sukurta pasaulio priešiško, baimių, neišsipildymo atmosfera.

Įvairūs moterų likimo variantai iškyla istorinės-kultūrinės tematikos cikluose. Kalbama apie pačias iškiliausias – kunigaikštienę Birutę, karalienę Barborą Radvilaitę, Emiliją Platerytę. Rašyta ir apie beveik užmirštas, menkai žinomas.

Iš pirmųjų talpia likimo metafora yra tapęs Barboros Radvilaitės vardas, virtęs bendrybe, moters likimo simboliu („per XX amžių nukaukšės / iš po juodų skarelių žvelgiančios barboros“ – Vaičiūnaitė, 1968, 21). Prie Barboros Radvilaitės temos nuolat grįžtama: jai skirtas eilėraštis „Barbora“, apie ją poetė bandė parašyti dramą, iš kurios teliko „Kanonas Barborai Radvilaitei“ ir aštuoni monologai jame. Galvojant apie Emiliją Platerytę, taip pat neišsitenkama lyrinio eilėraščio ribose, artėjama prie dramos. „Dialogai su Emilija“ – vienaveiksmė pjesė, joje itin stiprūs lyriniai monologai, o santykis su Emilija – daug gyvesnis negu

su antikiniais personažais. „Dialogai...“ – neabejotinai stipriausia pjesė rinkinyje *Pavasario fleita* (1980). Tai yra pastebėjusi Gražina Mareckaitė: „nematomais saitais jungiasi į visumą draminiai, epiniai ir lyriniai pradai, dialogas ir poetiniai intarpai, istorijos faktai ir juos sušildantis jausmo intymumas“ (Mareckaitė, 1980, 163).

Užmirštų ar menkai težinomų istorinių vardų Vaičiūnaitės kūryboje yra daug daugiau. Prie jų priklausytų Gedimino dukros, „laukinės ir kilnios“, nutekančios į svetimas šalis – Elžbieta ir Kotryna iš Habsburgų („Kanonas Barborai Radvilaitei“), užmirštos karalaitės – Jogailos dukros (rink. *Pilkas šiaurės namas*, 1994). Tokie pat neišsipildę yra Kęstučio dukterų – Miklausės, Danutės ir Ringailės – likimai rūščiame viduramžių pasaulyje („Kęstutaičiai. Restauracija“). Būtent šiame cikle ryškiausiai atskleista, kad moterų daliai dažniausiai tenka tik trumpas jaunystės blyksnis Trakuose ir artima tremčiai butis svetimose žemėse. Eilėraštyje „Miklausė“ šviesios ir laisvos, pilnos gamtos detalių jaunystės erdvės priešinos nykiai cerkvių tamsai. Pagoniškas dievas, „esąs vandenį“, – svetimai tikybai, o pati gyvenimo erdvė susiaurėja iki cerkvių tamsos. Svetimo krašto motyvas ryškus ir „Kanone...“: svetimtautės yra Habsburgų karalaitės Vilniuje, „nykioj šaly, [...] kur siautė maras“ (Vaičiūnaitė, 1985, 259), svetimos, tik kiek kitaip – Bona ir Barbora Radvilaitei Krokuvos karalių menėse, ir priešingai – gimtoji žemė Barborai Radvilaitei teikia galimybę atgimti („Ir prisikėliau, žemės prisilietus“ – Vaičiūnaitė, 1985, 264).

Vaičiūnaitei labiausiai rūpėjo išlikimo istorijoje galimybė. Išlikimo–užmaršties dilema itin svarbi „Kanone Barborai Radvilaitei“, juntama ji ir kitur. Barborai išlikti leidžia jos išskirtinė meilės istorija, jos tapimas „Vilniaus renesansu“, paveikslais, legendomis. Išlieka Barboros Radvilaitės portretas, nors jo dailininkas ir nežinomas.

Išlikimo istorijoje galimybę moterims teikia jų kūryba, dėl to poetę domino ir kuriančios moterys. Geresni šios tematikos ciklai – „Skirpsto žievė“, skirtas liaudies dailininkės Elžbietos Daugvilienės atminimui (rink. *Neužmirštuolių mėnesį*), bei „Adagio“, skirtas baleto šokėjos Olgos Malėjinaitės atminčiai (rink. *Smuikas*). Jos mirtis prieškario metais tarsi pranašauja žlungančią vaikystės rojaus viziją. Ir, žinoma, „Senos fotografijos“. Jose prakalbinamos XIX a. pabaigos–XX a. pradžios rašytojos – Žemaitė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Lazdynų Pelėda, Šatrijos Ragana. Eilėraščiuose iš tiesų ir kuriama pokalbio situacija – kreipiamasi, prašoma: „Surink herbariumui iš laukų žolės, / mažyte Gabriele...“ (Vaičiūnaitė, 1977, 43). Į vienintelę Bitę kreipiamasi vardu. Labai

asmenišką ir subtilų santykį su Šatrijos Ragana: „Kokia graži tu pareini / iš jau sudžiūvusių pageltusių rožynų...“ (Vaičiūnaitė, 1977, 45). Toje „fotografijoje“ vienintelį kartą praeitį galima išgirsti: „Tau, pašnibždomis taip švelniai šnekančiai, / tikiu...“ (Vaičiūnaitė, 1977, 45).

„Senų fotografijų“ cikle atsirenkama svarbiausia rašytojų gyvenimo erdvė: kaimiška troba (Žemaitė), klasė (Bitė), nykstantis dvarelis (Lazdynų Pelėda), seno dvaro alėjos (Šatrijos Ragana). Svarbi rašytojų slapyvardžių semantika. Tai vėlgi akivaizdžiausia eilėraštyje apie Bitę. Jos slapyvardis sutelkia ištisą įvaizdžių semantinę grandį – laukų žolės, herbariumai, plaštakės, medus... Svarbi garsinė forma – *Gabriele* prijungia *gėlę* ir *gėlę*. Ūbaujantis naktinis paukštis ir lazdynai – esminiai vaizdiniai Lazdynų Pelėdos „fotografijoje“. Garsas „ž“ dominuoja Žemaitės „fotografijoje“, sutankindamas eilėraščio vaizdus, tapdamas teksto struktūros organizavimo pagrindu: *žiūrėk, žvaigždėm, sužib, žibalinė, žieminiams*.

„Fotografijų“ cikle jautriai skaitoma rašytojų kūryba, žaidžiama jos vaizdiniais. Subtilus intertekstualumas juntamas eilėraštyje apie Žemaitę. Aktualizuotas rudens ir žiemos laikas, jų sandūra, kaip rašytojos likimui svarbiausias gyvenimo tarpsnis. Šatrijos Raganos „fotografijoje“ atkuriamą *Seno dvaro* atmosfera – alėjos, rožynai, tvenkiniai, pianinas ir žvakių šviesa... Įvardijami kultūros žmonės – Povilas Višinskis (kaimynų vaiko atnešta lempa būsimai rašytojai), Laurynas Ivinskis, buvęs mokytojas Petkevičių šeimoje („ir mokytojo rankoj kalendorius – / sklaidyk jį...“). Pajustas to meto kultūrinis kontekstas, senų nykstančių dvarėlių atmosfera su jų buitimi, rankdarbiais, herbariumais, su jų moterų žavesiu... Esama ir valstietiško pasaulio ženklų, apskritai tų laikų realijų – troba, skrynja, žibalinė lempa...

Fotografijos poetiniam žanrui svarbus laikas, sustabdytos akimirkos įtaiga. Žinomų rašytojų fotografijos yra tas anapusinis, nematomas eilėraščių tekstas, kuriuo manipuluojama. Laiko tėkmė dominuoja Bitės „fotografijoje“ – besikeičiantys metų laikai atspindi ilgą rašytojos gyvenimą. Pavasaris ir vasara su gėlėmis ir herbariumais, krintantys rudens lapai ir pagaliau žiema – „sniegas tavo klasėj, Gabriele...“ (Vaičiūnaitė, 1985, 43). Itin nekonkreiti Lazdynų Pelėdos poetinė nuotrauka – neryški, bet „šviesa restauruos jūsų veidus“. Joje dominuoja seserystės motyvas – seserį reikia iš tolo pašaukti („gal ji pavargus užsnūdo prie rankdarbių“ – Vaičiūnaitė, 1985, 377); pusamžėms joms lemta susitikti prie gimtųjų namų slenksčio. Dvi Šatrijos Raganos „nuotraukos“ – šviesioji su baltu saulės skėčiu dvaro alėjoje, ir nakties – graži tamsiaplaukė moteris prie pianino. Rašytoja portretuojama – mas-

lios, liūdno akys, tamsūs antakiai... Yra tik jaunystės Šatrijos Raganos „nuotraukos“, senatvei ar ligai neleista pakeisti rašytojos grožio. Tradicinė Žemaitės „nuotrauka“ – su balta skepeta... „Nuotraukose“ esama eros ir užmaršties ženklų – jas dengia praėjusio laiko ūkanos ar sniegas. Išlikimo, išsaugojimo motyvai svarbūs ir šioje kultūros parafrazėje, ypač rašant apie Žemaitę. Regis, Vaičiūnaitę jaudina gyvenimų tapimas kultūros dalimi, kuri juos įprasmina ir išsaugo.

Paskutiniame kūrybos dešimtmetyje Vaičiūnaitės kūryboje dažnas Marijos vardas. Rinkinyje *Šešėlių laikrodis* (1990) įdėti eilėraščiai „Madona tarp šventųjų“, „Trys kalėdiniai eilėraščiai“. Minima prie liepos prikaltą Marijos statulėlę (rink. *Pilkas šiaurės namas*). Vėliau buvo parašytas ciklas „Iš Marijos gyvenimo“ (rink. *Seno paveikslas šviesa*). Paskutiniųjų metų kūryboje imama mąstyti apie šventumą, apie vienuolių gyvenimą – kaip kito, tolimo pasaulietiniam gyvenimui, galimybę. Vienuolystės pėdsakus bando pajusti Vilniaus istorinėse reminiscencijose („kur jūs, / giedojusios žvakių šviesoj bernardinės?“ – Vaičiūnaitė, 1990, 41), minimi vienuolių rankdarbiai – iš vaško nulipdytos gėlės, ir ryškiausia – vargonuojanti Hildegarda, „brangakmenių ir žolynų žinovė“ (rink. *Debesų arka*).

Apžvelgus mitologinių, istorinių ir kultūrinių vaidmenų visumą, galima apibendrinti, kad Juditos Vaičiūnaitės kūryboje kaukės, tie „neįgyvendinti pavidalai“, padeda įveikti ribotą asmeninę patirtį, atveria žmogiškųjų aistrų, dramų, galimybių pasaulį. Galima pajusti bendrą jų pasirinkimo tendenciją – artimos tos, kur dominuoja vienišumas, sugebėjimas atleisti, laukti, mylėti. Dar sovietmetyje Juozas Stepšys pastebėjo, kad Juditos Vaičiūnaitės kūryboje nuolat plėtojamas solveigiškos ištikimybės motyvas (Stepšys, 1986, 6). Taip galima interpretuoti Vaičiūnaitės „Keturi portretai“, ypač Penelopę. Jaunystės poezijoje yra ir Solveiga, taip pat ištikimybės emblema (eil. „Solveig“).

Išvados

Moters pasaulis Juditos Vaičiūnaitės kūryboje atsiskleidžia daugeliu aspektų. Moteriškojoje pasaulėvokoje svarbią vietą užima amžiaus kaita ir jos teikiamos patirtys (vaikystė reflektuojama itin ryškiai, jos fragmentai pasklidę daugelyje poetės rinkinių, jai iš esmės yra skirta eseistika). Išgyvenami ir likimo duoti ar pačios prisiimti vaidmenys – dukters, sesers, motinos, mylimosios (seserystės pajauta yra išskirtinė, kaip esminis egzistencinis ryšys, nenutrūkęs ir seseriai mirus). Apsibrėžtos ir savosios būties ribos, kai kūryba ir meilė traktuojamos kaip svarbiausios savęs

įprasminimo galimybės. Mitologinės, istorinės ir kultūrinės kaukės, tie poetės „neįgyvendinti pavidalai“, niuansuoja moters pasaulio sampratą. Jose stengiasi atskleisti moterų likimus (jų jauseną, buitį, aistras) jau dingusių laikų toliuose ir atsakyti, kodėl išliekama istorijoje ir kultūroje.

Literatūra

- Ališanka E., 1998, *Vaidijantis žmogus: sacrum sklaida kultūroje*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Baliutytė E., 1981, „Byra žiedlapiais sekundės“. – *Literatūra ir menas*, birželio 6, 7.
- Balsevičiūtė-Šlekienė V., 2008, Vaikystė Juditos Vaičiūnaitės kūryboje. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. Mokslo darbai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 81–87.
- Kostkevičiūtė I., 1966, Kada prabyla vėtrungės. – *Literatūra ir menas*, birželio 16, 6.
- Kubilius V., 1984, Auksinės pilnatvės lyrika. – *Pergalė* 12, 163–165.
- Mareckaitė G., 1980, Poetinių vizijų teatras. – *Pergalė* 12, 163–165.
- Stepšys J., 1986, Poezija – trapus augalas. – *Literatūra ir menas*, liepos 5, 6.
- Vaičiūnaitė J., 1962, *Kaip žalias vynas*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Vaičiūnaitė J., 1964, *Per saulėtą gaubli*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1966, *Vėtrungės*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1968, *Po šiaurės herbais*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1971, *Pakartojimai*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1974, *Klajoklė saulė*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1977, *Neužmirštuolių mėnesį*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1980, *Šaligatvio pienės*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1980a, *Pavasario fleita*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1984, *Smuikas*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1985, *Nemigos aitvaras*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1987, *Žiemos lietus*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1990, *Šešėlių laikrodis*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1995, *Žemynos vainikai*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 1996, *Vaikystės veidrody*. Vilnius: Baltos lankos.
- Vaičiūnaitė J., 1998, *Seno paveikslas šviesa*. Vilnius: Vaga.
- Vaičiūnaitė J., 2000, *Debesų arka*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Vaičiūnaitė J., 1971a, Rašytojo žodis. – *Naujos knygos* 3, 6.
- Бахтин М., 1994, *Проблемы поэтики Достоевского*. Киев: Next.